

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Одним із показників будь-якої діяльності є ефективність як її результативність. Ефективна робота правоохоронних органів – один з головних чинників адекватної протидії організованій злочинності. Згідно зі ст. 28 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності «кожна держава-учасниця розглядає можливість здійснення контролю за своєю політикою і практичними заходами щодо боротьби проти організованої злочинності, а також проведення оцінки їхньої ефективності та дієвості» [4, с. 574].

Хоча в українській кримінології все більше поширюється розуміння актуальності досліджень зарубіжного досвіду у сфері протидії й запобігання організованої злочинності, однак до цього часу порівняльні дослідження в українській кримінології, зокрема, стосовно вивчення досвіду контролю організованої злочинності в європейських краї-

нах, є малочисельними. Окремі складники європейського досвіду запобігання останній з кримінально-правових і кримінологічних позицій розглянуто в наукових працях О.М. Джужі, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка, О.М. Костенка, М.В. Корнієнка, С.В. Морозенка, А.В. Савченка, Т. Серватко, Т.І. Качки, В.О. Тулякова, М.І. Хавронюка.

Метою даної статті є дослідження в порівняльному аспекті деяких шляхів підвищення ефективності діяльності органів кримінального переслідування окремих європейських країн у сфері протидії організованої злочинності.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що в Україні, незважаючи на постійне наголошення небезпечності для держави дій організованої злочинності, що проникла майже у всі сфери економічного й політичного життя країни, система кримінальної юстиції націлена на

виявлення злочинів організованої злочинності першого (нижчого) рівня, для якого є характерним вчинення загальнокримінальних злочинів [2, с.51].

Багато в чому такий стан справ пов'язано з тим, що до цього часу, на жаль, основним критерієм в оцінці роботи правоохоронних органів залишаються кількісні показники злочинності (рівень, коефіцієнти, динаміка) й відсоток розкриття злочинів. А це викликає фальсифікацію результатів роботи різних підрозділів, призводить до процентоманії. Такий старий радянський підхід «дутих» цифр і плану на виявлення, розкриття, передачу кримінальних справ до суду є пасткою. Оцінювання роботи правоохоронців за таким критерієм априорі не передбачає всебічної, копійної, узгодженої між усіма підрозділами діяльності, спрямованої на виявлення й ліквідацію всіх сегментів злочинних організацій [11]. Тому не зменшуються загрози і збитки від цього виду злочинності. Дана ситуація багато в чому зумовлена як неадекватним законодавчим забезпеченням, так і відсутністю реальних дій щодо реформування системи правоохоронних органів України.

Отже, виникає питання щодо вивчення досвіду інших країн з даної проблематики. Як вважає відомий англійський кримінолог

М. Леві, у сфері протидії організованій злочинності можна відокремити 2 основні підходи – традиційний і нетрадиційний. Перший (традиційний), пов'язаний насамперед з належним функціонуванням системи кримінальної юстиції, який включає: (1) як слід розроблене незалежне кримінальне законодавство, особливо щодо відмивання брудних грошей і конфіскації злочинно отриманих коштів; (2) процесуальне законодавство, передусім те, що стосується співпраці у сфері правової допомоги (наприклад співробітництво в рамках Євроюсту (Eurojust)); (3) засоби й ресурси, що дозволяють адекватно провадити розслідування по цій категорії справ (спеціалізовані центральні агентства боротьби з небезпечними організованими угрупованнями) [17]. Другий (нетрадиційний) – охоплює запобіжну діяльність і включає різного роду підходи на рівні громади (надання громадянам інформації щодо різних збитків і ризиків, що тягне за собою організована злочинність, упровадження гарячих ліній; участь у роботі різних громадських організацій), а також регуляторну політику. До неї включаються: (а) спеціальні програми таких організацій як МВФ, ФАТФ, Світовий банк; (б) зусилля, пов'язані з повідомленнями про підозрілі операції у фінансових

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

інститутах; (в) політика у податковій сфері; (г) санкції за допомогою цивільного законодавства та інші некримінальні важелі впливу; (д) робота розвідувальних органів. Важливого значення надається залученню приватного сектора в запобіжну діяльність. Однак розгляд другого напрямку протидії організованій злочинності виходить за межі цієї статті.

Детальніше розглянемо зусилля різних країн у рамках традиційного підходу. На ефективність діяльності органів кримінальної юстиції впливає наявна правова база (як кримінальне законодавство, так і спеціальні комплексні закони, спрямовані на контроль організованої злочинності). Важливим елементом стратегії протидії останній є законодавче вирішення й закріплення основних положень, згідно з якими особи, чия незаконна діяльність може кваліфікуватись як організована, притягаються до кримінальної відповідальності.

У цьому зв'язку вважаємо за доцільне звернути увагу на такий факт. Досвід демократичних держав світу свідчить про те, що основною й ефективною стратегією протидії організованій злочинності, в тому числі транснаціонального характеру (у сфері незаконного обігу наркотиків, торгівлі людьми тощо), а також

тероризму, злочинам у сфері економіки, є конфіскація майна осіб, які нажили його злочинним шляхом. Ця законодавча норма спрямована на зменшення благ, отриманих незаконно і несправедливо. Конфіскація доходів, отриманих від злочинів, має декілька позитивних моментів, перш за все превентивний, оскільки отримання економічної вигоди є (а) основною причиною більшості злочинів, (б) запобігає проникненню нелегальних доходів у легальну економіку, (в) усуває засоби вчинення злочинів у майбутньому, (г) допомагає економічно знешкоджувати керівництво кримінальної організації, (д) підтримує верховенство права й моральні принципи, згідно з якими ніхто не може збагачуватись у протиправний спосіб [14].

Для більш ефективного застосування цієї санкції фінансового характеру все більше країн світу (в першу чергу ті, які без застережень можна віднести до демократичних) упроваджують у своє законодавство принцип «reversal burden of proof» – перенесення тягара доведення законного походження майна. Прокурор у цьому випадку згідно зі стандартами кримінального права не зобов'язаний доводити зв'язок між злочином (злочинами), у вчиненні якого обвинувачується особа, й усім майном,

яке вважається протиправно отриманим (Німеччина, Австрія, Нідерланди, Франція). Для прийняття рішення про його конфіскацію достатньо побічних (непрямих) доказів. По розслідуваних злочинах крім майна можуть бути конфісковані також доходи, отримані внаслідок інших протиправних дій, ніж тих, що розглядаються в даному процесі (так звана розширена конфіскація) [14]. Наприклад, у Франції неспроможність будь-якої особи довести законність свого доходу, що відповідає стилю її життя, в той час, коли вона має постійні відносини з особами, залученими в діяльність, що підпадає під дію ст. 450-1 (участь у злочинній асоціації), передбачає покарання до п'яти років ув'язнення або штраф, що дорівнює 75 тис. євро (ст. 450-2-1) [12]. Це стосується також особи, яка підтримує постійні відносини з одним або більше суб'єктами, залученими в діяльність, що карається відповідно до ч. 2 (торгівля наркотиками) розд. IV КК Франції (ст. 222-39-1 КК Франції) [13].

Закон «Про кримінальну юстицію і громадський порядок», прийнятий у Великій Британії (1994 р.), суттєво обмежив права обвинуваченого на мовчання шляхом часткового покладення на нього тягаря доведення своєї невинуватості. Цей закон було

прийнято як запобіжний засіб стосовно злочинів, пов'язаних з тероризмом, корупцією й організованою злочинністю. Саме цей нормативний акт спрямований щодо осіб, які підозрюються в отриманні доходів незаконним шляхом [1, с.259].

Як засвідчив Європейський суд з прав людини в декількох рішеннях, перенесення тягаря доведення невинуватості на обвинувачену особу стосовно конфіскації не порушує принципу презумпції невинуватості [7].

Серед європейських країн найбільш досконале й чітке законодавство про конфіскацію майна розроблено в Італії. Ця санкція розглядається в першу чергу як запобіжний захід. Законодавчі зміни в Італії були викликані ситуацією, коли майже неможливо було довести, що будь-яке майно (будинок або земельна ділянка) є продуктом, прибутком або цінністю, отриманою в результаті злочинного діяння. Для подолання такого стану в 1982 р. було прийнято Закон «Роньйоні Ла Торре», що надав можливість застосувати до підозрюваних у причетності до мафії превентивні майнові заходи, які передбачали секвестр і конфіскацію майна, яким вони володіли або мали можливість розпоряджатись [9, с.232]. Завдяки цьому закону у листопаді 2008 р. поліція Італії

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

конфіскувала майно одного з кланів сіцилійської мафії на суму понад 700 млн. євро. До списку конфіскованого входили 220 об'єктів нерухомості: 133 земельні ділянки загальною площею 60 га, банківські рахунки, автомобілі [5]. Цікавий факт: на пляшках з вином, яке виготовляється з винограду, що вирощується на конфіскованих у злочинців землях, демонстративно красується напис: «Зроблено на винограднику, відібраному в мафії».

Для підвищення ефективності діяльності з протидії організованій злочинності, зокрема, належного виявлення й розслідування, у деяких європейських країнах створюються спеціалізовані органи. Наприклад, з 1 квітня 2006 р. у Сполученому Королівстві діє Служба по боротьбі з найбільш небезпечною організованою злочинністю — SOCA (Serious Organised Crime Agency) [20], пріоритетними напрямками діяльності якої є: (а) підвищення рівня обізнаності населення про організовану злочинність, шкоду, яку вона приносить, про ефективність засобів боротьби з нею; (б) збільшення обсягу повернутих коштів, отриманих незаконним шляхом, і числа розкритих кримінальних справ; (в) підвищення загрози для діяльності організованих злочинних угруповань у

Сполученому Королівстві завдяки відпрацьованим оперативним і слідчим діям і впровадження нових способів боротьби з цим явищем; (г) співпраця з партнерами в самій країні й за кордоном в напрямку посилення діяльності по зменшенню збитків, завданих організованою злочинністю; (д) визначення рівнів високоефективної допомоги партнерам SOCA і в разі потреби отримання взаємної підтримки. Досягнення роботи цієї Служби оцінюються за наступними критеріями:

(1) здійснені нею операції повинні мати очевидний вплив на організовану злочинність;

(2) Служба має підтвердити свою спроможність розладнати злочинні ринки й зашкодити самим злочинцям, а злочинні угруповання вважатимуть Сполучене Королівство менш привабливим для злочинної діяльності;

(3) діяльність Служби сприятиме поглибленню знання й підвищенню рівня розуміння злочинних принципів і схем;

(4) збільшаться обсяги вилучених грошей і майна учасників організованої злочинності, а за найбільш небезпечними злочинцями буде встановлено спостереження протягом усього їх життя, навіть по завершенні терміну покарання [10, с.97].

У щорічній доповіді про ді-

яльність Служби за 2007-2008 рр. наведені дані щодо її досягнень: (а) у країні й за кордоном було конфісковано близько 90 т наркотиків класу А (збільшення на 20 % порівняно з попереднім періодом); (б) ціна тільки кокаїну, який міг би бути проданим за вуличними цінами, складає 6 млрд. фунтів стерлінгів; (в) 46 повідомлень про загрозу вчинення злочинів було спрямовано до понад 2500 організацій приватного сектора; (г) 2000 найбільш небезпечних злочинців стали об'єктом оперативної роботи Служби; (д) судами країни у злочинців було конфісковано майна понад 46 млн. фунтів стерлінгів [21].

У 2000 р. в Польщі було утворено Центральне бюро розслідування (ЦБР), яке є незалежним від місцевої поліції, хоча й має свої підрозділи в кожному регіоні країни. Як відзначає відомий польський кримінолог В. Плавачевський, ЦБР є мобільною й ефективною структурою [18]. Воно складається з працівників колишнього бюро боротьби з організованою злочинністю і бюро боротьби зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотиків. На даний час у цій структурі працюють близько 2000 поліцейських. ЦБР, склад якого становить 1,5% від усіх поліцейських, у I кварталі 2007 р. вилучило майже половину

загальної кількості кримінальних доходів, що припадає на всю поліцію [19].

ЦБР займається головним чином 3-ма напрямками: а) боротьбою з організованою злочинністю й незаконними діяннями, які сприяють її процвітанню (торгівля зброєю, вибуховими пристроями, вимагання тощо); б) злочинами, пов'язаними з незаконним обігом наркотиків (виробництвом, контрабандою, розповсюдженням); в) економічними злочинами (відмивання брудних грошей, шахрайство, корупція). ЦБР є відповідальним за обмін інформацією з правоохоронними органами інших країн та Інтерполом.

У 1991 р. у складний для Італії час, пов'язаний з проникненням мафіозних структур у легальний бізнес і політику, у структурі Міністерства внутрішніх справ було створено спеціальний підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю (DIA). Його чисельність становить близько 1500 осіб. Діяльність спеціального підрозділу спрямована не на виявлення окремих злочинів злочинних організацій, а на всю царину їх інтересів, включаючи транскордонні злочини. Як вбачається, саме це є ключовим моментом, який потрібно мати на увазі вітчизняним ученим і практичним працівникам при розробці стратегії проти-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

дії організованій злочинності й корупції.

Судовий аналог DIA – Національний антимафіозний директорат (DNA), центральний орган, що координує роботу магістратів (суддів), які розслідують злочини організованої злочинності. Ефективність зусиль італійських правоохоронців можна проілюструвати наступним чином: у 1992 р. 2130 осіб відбували покарання у в'язницях через злочини, вчинені у складі мафіозної асоціації, у 1994 р. їх нараховувалось 3997, у 2002 р. їх чисельність дорівнювала 5295 [18, с.97]. Зауважимо, що в 1991-2001 рр. в Італії загальне число зареєстрованих злочинів скоротилося на 18%; при цьому число засуджених до позбавлення волі збільшилось на 70% [15].

Важливим складником оцінювання ефективності роботи правоохоронних органів є їх націлення на викриття найбільш небезпечних видів організованої злочинної діяльності. У статистиці федеральної кримінальної поліції (ВКА, Німеччина) всі виявлені організовані групи ранжуються за їх потенціалом. Потенціал організованої злочинності є показником (індексом), спрямованим на фіксацію організаційного, операційного рівня складності й професіоналізму злочинної групи. Індекс містить 50 показників, які спочатку були

складені для допомоги слідчим. Ці показники визначились на основі інформації, отриманій від опитування (дослідження) серед аналітиків, які ранжували кожен показник за власною оцінкою його впливу на ідеально типову організовану групу [16].

У 2001 р. найвищий індекс потенціалу організованої злочинності було виявлено серед груп, які вчиняли екологічні злочини. За ними йшли групи, які вчиняли злочини податкові, у сфері комерційної діяльності й насильницькі злочини. За етнічним складом найвищий індекс мали групи, членами яких були представники країн колишньої Югославії, німці, турки, італійці. Саме злочинній діяльності цих організованих спільнот приділяється підвищена увага.

Однак К. фон Лампе критикує такий підхід визначення потенціалу, оскільки, на його думку, критерії віднесення показників до більш чи менш небезпечних не були взяті з комплексного аналізу функціонування й розвитку організованих груп [16]. Самі показники (наприклад, «ієрархічна структура») мають те ж саме значення за будь-яких інших обставин.

З нашого погляду, потенціал організованої злочинності все ж таки допомагає правоохоронним органам мати певну картину небезпечності виявлених органі-

зованих груп, дозволяє з урахуванням даного індексу оцінювати ефективність своєї діяльності.

Існування даного показника націлює правоохоронні органи Німеччини виявляти великі за масштабом діяльності злочинні організації. Щодо чисельності учасників в організованій групі, то у 2005 р. в середньому в кожній з них було виявлено по 16 осіб. Тридцять таких груп нараховували 50 і більше осіб [23].

Аналогічні дані по Україні свідчать, що 49% виявлених організованих груп налічували по 3 особи, 45% склалися з 4-х – 10-ти осіб і тільки 2,6% усіх організованих груп і злочинних організацій включали від 11 до 20 осіб [6].

В останні роки на європейському рівні впроваджуються нові підходи до протидії організованій злочинності, спрямовані на більш ефективну діяльність правоохоронних органів у цій сфері.

У 2004 р. Рада Європейського Союзу затвердила Гаазьку програму створення зони свободи, безпеки і справедливості на 2005-2010 рр. [22]. У ній підкреслюється необхідність вироблення європейського механізму правоохоронної діяльності на підставі оперативної інформації (Intelligence-Led Law Enforcement Mechanism), що дасть можливість на рівні прийняття рішень

визначити європейські правоохоронні стратегії на основі детально проведеного аналізу. У рамках формування такої політики слід розробити європейську модель кримінально-оперативної діяльності (або кримінальної розвідки) для вирішення таких проблем, як узгодженість оперативних дій, комп'ютерних програм (які допомагають отримувати, зберігати оперативну інформацію та обмінюватися нею) і служб національних органів та органів ЄС, які працюють у царині юстиції, свободи й безпеки [22].

Така узгоджена між усіма країнами – членами ЄС стратегія правоохоронної діяльності, вважаємо, допоможе кардинально змінити підходи силових відомств від реактивного до запобіжного, дозволить зосередитись на зменшенні сприятливих можливостей для функціонування організованих злочинних спільнот.

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки щодо окремих показників ефективної результативної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованій злочинності.

1. Ефективність повинна оцінюватись за допомогою комплексу показників. Попередня практика оцінювання роботи тільки за кількісним показником

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

(злочини зареєстровані, розкриті, їх динаміка і т.п.) призводить до фальсифікацій статистичних даних. Необхідно дослідити, наскільки відчутною є різниця між кількістю заяв і повідомлень про злочини, зареєстрованих злочинців, направлених до суду й чисельністю засуджених осіб. Одним з головних завдань правоохоронних органів має стати повна реєстрація злочинів. Зростання кількісно-якісних показників викритої організованої злочинної діяльності може свідчити про кращу роботу правоохоронців, їх активність, а значить, і зменшення обсягів латентної злочинності.

2. При розгляді й інтерпретації статистичних даних важливо приділяти найбільшу увагу такому показнику, як структура виявлених злочинів, які вчинили організовані групи і злочинні організації. Про ефективну роботу відповідних підрозділів свідчать наступні дані: а) найбільшу питому вагу мають злочини економічної спрямованості, у сферах наркобізнесу, приватизації в кредитно-фінансовій системі, а не загальнокримінальні (крадіжки, розбійні напади, грабежі); б) чисельний склад групи (або організації) не є мінімальним (3 або 5 осіб); в) до кримінальної відповідальності притягнуті організатори й керівники, виявлено міжрегіональні або

міжнародні кримінальні зв'язки; г) доведеною є наявність в органах влади корумпованих зв'язків, без яких неможлива діяльність організованої злочинності. Слід звертати увагу на тяжкість злочинів і матеріальні збитки (можна ранжувати злочини за цими критеріями).

3. Необхідно проаналізувати інформацію за видами злочинів, категоріями притягнутих до відповідальності, органами розслідування, причинами припинення кримінальних справ і повернення їх на додаткове розслідування, персонально за результатами розгляду справ конкретними суддями і т.п., щоб установити, які категорії справ, на якій саме стадії й з яких конкретних причин не отримують свого логічного завершення [3, с.115].

4. Одним з критеріїв оцінювання роботи правоохоронних органів у країнах сталої демократії є громадська думка. Оскільки повідомлення в пресі щодо вчинених злочинів, корупційних дій тієї чи іншої службової особи є приводом до порушення кримінальної справи, службам МВС, СБУ, генерального прокурора потрібно звернути увагу на важливість відстеження матеріалів преси, в тому числі Інтернет-видань, звернень громадян та оприлюднення звітів стосовно результатів роботи на

цьому напрямі (До речі, ефективність американської поліції оцінюється за такими показниками: законність у діях поліції, активність у підтримці правопорядку (наприклад, кількість арештів), зв'язок із населенням [8, с.79-81]).

5. Важливим індикатором ефективності роботи правоохоронних органів є кількість вилученого майна й активів, придбаних злочинцями в результаті організованої злочинної діяльності. Оскільки українське кримі-

нальне й кримінально-процесуальне законодавство не узгоджено з ратифікованими міжнародно-правовими документами щодо цього питання, внесення відповідних змін до законодавства, а також прийняття нового КПК, що буде враховувати положення міжнародних конвенцій, є першочерговим завданням.

6. Ефективність роботи органів кримінального переслідування повинна визначатись також і таким показником, як ступінь відвернутої шкоди.

Список літератури: 1. *Ведерникова О.Н.* Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. – М.: Рос. криминолог. ассоциация, 2001. – 344 с. 2. *Даньшин І.М.* Усталені форми злочинності (кримінологічний нарис). – Х.: Акта, 2002. – 110 с. 3. *Карпов Н.С.* Злочинна діяльність: Монографія. – К.: Вид-во Семена Сергія, 2004. – 310 с. 4. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності // Багатосторонні договори: Зб. міжнар. договорів України про прав. допомогу у крим. справах. – К.: Фенікс, 2006. – 800 с. 5. Конфискация имущества итальянской мафии [Електрон. ресурс]: Мафия. Все о мафии и преступности – Режим доступу: <http://sungat.ru/node/367> – Назва з титул. екрану. 6. Про результати боротьби з організованими групами і злочинними організаціями за 12 місяців 2005 р.: Інформ.-стат. зб. – К.: ДІТ, МВС; МВС, 2005. – 29 с. 7. Рішення у справі «Філіпс проти Сполученого Королівства» [Електрон. ресурс]: Український портал практики Європейського суду з прав людини. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.org.ua/Article.asp?Aidx=396> – Назва з титул. екрану. 8. *Свон Р.Д.* Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России. – СПб.: Санкт-Петербург. ун-т МВД России, Алетейя, 2000. – 288 с. 9. *Шостко О.Ю.* Законодавчі та практичні аспекти боротьби з організованою злочинністю в Італії // Питання боротьби зі злочинністю. – Вип. 14. – Х.: Право, 2007. – С. 231 – 238. 10. *Шостко О.Ю.* Про доцільність створення Національної Служби Розслідувань (НСР) в Україні // Юрид. Україна. – 2007. – № 1. – С. 94 – 99. 11. *Шостко О.Ю.* Процентоманія // Дзеркало тижня. – 2006. – № 18 (13 трав.). – С. 6. 12. *Criminal Code of France* [Електрон. ресурс]: Режим доступу: <http://195.83.177.9/code/liste.shtml?lang=uk&c=33&r=3849#art16756> – Назва з титул. екрану. 13. *Criminal Code of France* [Електрон. ресурс]: - Режим доступу: <http://195.83.177.9/code/liste.shtml?lang=uk&c=33&r=3699#art16244> – Назва з титул. екрану. 14. *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime* [Електрон. ресурс]: CARDS Regional programme 2002/2003. - Режим доступу: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/combating_economic_crime/3_technical_cooperation/CARPO/FI_General_ENG_final.pdf – Назва з титул. екрану. 15. *International Comparisons of Criminal Justice Statistics 2001*// Home Office Statistical Bulletin. – Issue 12/03-London. 2003. P.3. 16. *Lampe Klaus von.* Assessing Organized Crime: The Case of Germany. ECPR Standing Group Newsletter Organised Crime. – № 3, September 2002, p.17. 17. *Levi M.* The Preventative Control of Organised Crime in Europe: The Emerging Global Paradigm? // International Key issues in Crime Prevention and Criminal Justice. Papers in celebration of 25 years of HEUNI. HEUNI. – Helsinki 2006. Publication Series № 50. – P. 93. 18. *Organised Crime in Europe. Concept, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond.* — Ed. by *C. Fijnaut and L. Paoli.* — Springer,

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

2004. — 1074 р. **19.** Central Bureau of Investigation [Електрон. ресурс]: General Staff of the Special and uniformed formations of the republic of Poland. — Режим доступу: <http://www.cbs.sztab.org/en/> – Назва з титул. екрану. **20.** Serious Organized Crime Agency [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://www.soca.gov.uk>– Назва з титул. екрану. **21.** SOCA's Annual Report 2007/08 [Електрон. ресурс]: Serious Organised Crime Agency. - Режим доступу: <http://www.soca.gov.uk/assessPublications/socaAnnualReport0708.html> – Назва з титул. екрану. **22.** The Hague Programme – Ten priorities for the next five years – a partnership for European renewal [Електрон. ресурс]: - Режим доступу: http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/doc/08_organised_crime_en.pdf. – Назва з титул. екрану. **23.** 2005 Organised Crime Situation Report / June 2005 [Електрон. ресурс]: - Режим доступу: http://www.bka.de/lageberichte/ok/2005kf/lagebild_ok_2005_kurzlage_englisch.pdf – Назва з титул. екрану.

Надійшла до редакції 16.12.2008 р.